

Kerny Terézia

RÓMER FLÓRIS KÖZGYŰJTEMÉNYI HAGYATÉKA, JAVASLAT EGY REPERTÓRIUMRA

BEVEZETŐ

A Rómer Flóris halála 125. évfordulója alkalmából rendezett emlékülésen Kerny Terézia előadást tartott Rómer Flóris közgyűjteményi hagyatékáról Győrött, a Rómer Flóris Művészeti és Történeti Múzeumban 2014. március 18-án. Ekkor kötött megállapodást a múzeum és a Bakonyalja Barátai Egyesület Rómer Flóris születése 200. évfordulójának méltó megünnepléséről, Kerny Terézia hathatós közreműködésével.

2015-ben a Rómer Flóris Művészeti és Történeti Múzeum rendezésében és koordinálásával március 6. és november 27. között megrendezett Rómer Flóris Emlékév során vándorkiállítással, múzeumpedagógiai foglalkozásokkal, konferenciával (Győr, 2015. november 27.) és az *Arrabona* múzeumi évkönyv 51. számában megjelent tanulmányokkal tisztelgett az intézmény alapító-igazgatója (és 2013-tól ismét névadója) előtt. Az első konferenciát szülővárosa, Pozsony Városi Múzeuma rendezte az emlékévkben („*Slovom a činom*” Pozsony, 2015. április 22.), majd Budapesten a Magyar Nemzeti Múzeum, a MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont, a Magyar Régészeti és Művészettörténeti Társulat, az ICOMOS Magyar Nemzeti Bizottsága és az UNESCO Magyar Nemzeti Bizottsága közös szervezésében (Magyar Nemzeti Múzeum, Budapest, 2015. október 7.). Az előadások szerkesztett anyaga megjelent a *Bratislava, Zborník Múzea mesta Bratislavy XXVII. (2015)* számában, a konferencia szervezője, Gaucsik István szerkesztésében, illetve *Archaeologia és műtörténet. Tanulmányok Rómer Flóris munkásságáról születésének 200. évfordulóján* címmel (MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont, Budapest, 2015), Kerny Terézia és Mikó Árpád szerkesztésében. Az ICOMOS Magyar Nemzeti Bizottsága koordinálásával ismét megjelent magyar és angol nyelven, illusztrálva Valter Ilona Rómer-életrajza *Szóval, tettel. Rómer Flóris Ferenc élete és munkássága (1815–1889)* címmel (Szerk. Császtvay Tünde, Visy Zsolt. Budapest, 2015.). A Rómer-múzeum muzeológusai — nagyrészt Kerny Terézia ösztönzésére és a Forster Központ munkatársai, elsősorban Bardoly István és Győr Attila támogatásával — elvégezték a már legendássá vált Rómer-jegyzőkönyvek digitalizálását és nyilvánossá tételét. A vándorkiállítás a pozsonyi, nagyváradi és magyarországi helyszínek mellett angol nyelven Párizsban, az UNESCO székházában is megtekinthető volt.

Kerny Terézia sajnos már nem érthette meg a digitalizált úti jegyzőkönyvek közzétételét, és az *Arrabona* számára adott előadásszövege szerkesztését sem tudta befejezni. Ám mivel munkásságával és a 2014-es előadásában elhangzott javaslatokkal,

irányelvekkel „sínre tette” a Rómer-kutatás feladatait, úgy gondoljuk, előadása félbemaradt kéziratát a hivatkozások, lábjegyzetek kiegészítésével közölni érdemes és szükséges, hiszen nála jobban senki nem ismerte a szerteszóródott, hatalmas hagyatékot.*

ELŐADÁS, ELHANGZOTT 2014. MÁRCIUS 18.
Győr, Rómer Flóris Művészeti és Történeti Múzeum

„Évfordulókhoz kötve nem lehet tudománytörténetet írni”, mondta 2003-ban egy intézeti igazgatótanácsi megbeszélésen szigorúan egy tudós akadémikus kollégám, egészen nyilvánvalóan nekem címezve mondanivalóját. Akkor ugyanis éppen Genthon Istvánnak (1903–1969) — róla majd még szó esik az alábbiakban — a Szépművészeti Múzeumban rendezendő centenáriumi kamarakiállítására gyűjtöttem anyagot különböző budapesti és vidéki közgyűjteményekben, illetve szerveztem a Magyar Régészeti és Művészettörténeti Társulatban egy emlékkonferenciát. Akkor teljesen megdöbbenem szavain, de utólag beláttam, hogy igaza volt. Valóban nem lehet, pontosabban igen is lehet(ne), ha még időben fel tudnánk készülni az évfordulók méltó megünneplésére. Valljuk be őszintén, Rómer Flóris is jubiláns személyiséggé vált, kortársaihoz, Henszlmann Imréhez (1913–1988) és Ipolyi Arnoldhoz (1823–1886) hasonlóan az elmúlt évszázad során, mind a régészeti-, mind a művészettörténet-írásban. Leginkább ugyanis csupán tört, vagy kerek évfordulókra jut eszünkbe a neve, a Magyar Régészeti és Művészettörténeti Társulat éves közgyűlésein átadott régészeti emlékérmek alkalmait is ideértve. Ilyen történelmi emléknapp a jelenlegi megemlékezés is, halálának pontosan 125. éve. De nagyon jó, hogy a győri Rómer Flóris Művészeti és Történeti Múzeum — melynek megalapításáért, anyagának összegyűjtéséért annyit fáradozott — vezetőségének nem kerülte el a figyelmét, mert ez a kis konferencia szerintem nagyon jó alapot, számvetést, előkészítést kínálhat a jövő évi bicentenáriumi megemlékezésekhez.

Kutatástörténeti áttekintés

Rómer Flóris részletes kutatástörténeti ismertetésétől felment Bolla Veronika 1889-től 1979-ig,¹ négy évvel később pedig Bardoly István 1980-tól 1990-ig terjedő alapos bibliográfiája,² illetve *Az emberek, és nem frakkok* tudománytörténeti esszégyűjteményben ugyancsak általa készített, 1998-ig terjedő folytatása.³ Jelen előadásban éppen ezért csak a fontosabb, korábban ismeretlen forrásokat és irodalmat felhasználó munkákat foglalom össze röviden, mert ezek az írások rávilágítanak a máig feltáratlan, hatalmas hagyatékában rejlő kutatási lehetőségekre, illetve a további, sürgősen elvégzendő, immár halasztást nem tűrő tennivalókra.

* A romer2015.hu oldalon lehetőségeink szerint folytatjuk Kerny Terézia munkáját azzal, hogy a kutatás során a későbbiekben a látókörünkbe kerülő intézményekkel és egyéb előkerülő adatokkal Kerny Terézia ezen írását kiegészítjük, illetve a Rómer közgyűjteményi adatbázist továbbfejlesztjük. Csécs Teréz

Rómer Ferenc Flórisról (1815–1889) az első méltatások a halála után írt nekrológokban olvashatók.⁴ Részletesebb életrajzát először Szöllösy Károly (1842–1895) polgári iskolai igazgató írta meg rendtörténeti áttekintésében,⁵ melyre nagymértékben támaszkodott Szinnyei József (1830–1913) királyi tanácsos, a Magyar Nemzeti Múzeum Hírlap Könyvtárának tudós igazgató őre is *A magyar írók élete és művei* monumentális lexikonának XI. kötetében.⁶ Nagymértékben erre a szócikkre alapozott egy évvel később Kumlik Emil (1868–1944) pozsonyi lokálpatrióta könyvtáros (1900–1914) kis könyve 1907-ben,⁷ éppen abban az évben, amikor a Magyar Orvosok és Természetvizsgálók XXXIV. közgyűlése alkalmából felavatták a városban, a Ferenciek terén Stróbl Alajos Rómer Flóris bronz mellszobrát.⁸ Ezt követte hamarosan, 1910. június 18-án Budapesten, az Aquincumi Múzeum falán elhelyezett emléktábla, Darás Jánosné szobrászművész alkotásának felavatása.⁹ A lelkes felbuzdulás azonban hamarosan lelohadt, amiben természetesen a nagy viláégés is közrejátszott. A kései utódok Kumlik Emilt is — méltatlanul — egy jelentéktelen újságíróvá degradálták. A szerző kötete ennek ellenére kiállta az idők próbáját, sőt alpműnek bizonyult, mert őt követően, bár az elmúlt 125 évben számtalan kisebb-nagyobb publikáció született Rómerről, gyakorlatilag az ő monográfiájában olvasható adatokra támaszkodott szinte mindenki, hivatkozva, vagy hivatkozás nélkül. A két világháború között mindenekelőtt Gerevich Tibor (1882–1954) nevét kell feltétlenül megemlíteni Rómer tiszteletének ápolása terén, aki úgy is mint a Műemlékek Országos Bizottsága (MOB), úgy is mint a Magyar Régészeti és Művészettörténeti Társulat elnöke, kiemelt figyelmet fordított Rómer életművének, és a Társulat újonnan alapított, régészeknek adományozott egyik kitüntető érmét is róla nevezte el.¹⁰ A fordulat évét (1948) követő időszakban szóba sem jöhetett Rómer munkásságának értékelése. A szocializmus négy évtizedében ugyanis nem igazán volt ildomos foglalkozni vele, hiszen a klerikális reakció prominens képviselőjének számított, akinek ráadásul még saját rendjén belül is voltak konfliktusai. De volt egy másik oka is a hallgatásnak, ez pedig 1848–1849-es forradalmár-katona múltja. A szabadságharc leverését követően Pozsonyban, 1849. november 24-én kötél általi halálra, majd enyhítve nyolc év vasbilincsben letöltendő fogházbüntetésre ítélt Rómert ugyanis tökéletesen párhuzamba lehetett állítani az 1956. december 4-étől még hosszú évekig bebörtönzött és kivégzett mártirokkal. Ennek ellenére (ha elvéve is) születtek róla igényes publikációk, dokumentumközlések, sőt emléküléseket is tartottak, melyek anyaga nyomtatásban is megjelenhetett. A *Régészeti Dolgozatok* első, 1958-as első száma az ő emlékének adózott.¹¹ 1959-ben a győri múzeum alapításának centenáriumán, új periodikájuk, az *Arrabona* első számát *In memoriam Florian Rómer* címmel szintén a tiszteletére állították össze Banner János, Kanosy Margit, Uzsoki András és Jenei Ferenc írásaival.¹² 1960-ban, halálának 75. évfordulóján burkolt emlékülést rendeztek tiszteletére a Művészettörténeti Dokumentációs Központban. Neve csupán a konferencia címében szerepelt, mert egyetlen előadás sem foglalkozott

konkrétan a személyével. 1965-ben az *Acta Achaelogicaban* és a *Műemlékvédelemben* jelent meg Banner János megemlékezése.¹³ Az *Arrabonában* 1960-ban Uzsoki András,¹⁴ 1966-tól 1972-ig pedig Kőhegyi Mihály tett közzé folyamatosan kiadatlan dokumentumokat az Országos Széchényi Könyvtár Kézirattárából.¹⁵ A kutatástörténetben áttörést a Glatz Ferenc által szerkesztett *Történetírók tára* sorozat egyik kötete jelentette 1981-ben, mely ismét ráirányította a figyelmet a XIX. századi egyháztörténet kiemelkedő személyiségeire.¹⁶ Fontos állomás 1988-ban a *Műemlékvédelem* névű tanulmányokat tartalmazó ünnepi száma, amely már a következő évben esedékes centenáriumi halálozási évfordulóra készült.¹⁷ 1989-ben a Magyar Régészeti és Művészettörténeti Társulat szervezett emlékülést a Kossuth Klubban, egykori alapítójának emlékére. Az elhangzott előadások némi késéssel, 1991-ben jelentek meg az *Archaeologiai Értesítő* hasábjain.¹⁸ 1990. március 18-án ugyancsak a Magyar Régészeti és Művészettörténeti Társulat képviselői, Bóna István, Fitz Jenő, Fodor István, Kubinyi András, Selmei László és Tóth Endre megkoszorúzták Rómer Flóris aquincumi emléktábláját. Az elmúlt húsz év legeredetibb, leg tartalmasabb és legizgalmasabb összefoglalása — véleményem szerint — R. Várkonyi Ágnes tollából született az 1996-ban, a pannonhalmi bencés apátság millenniumára megjelentetett *Mons Sacer* katalógus második kötetében. A már korábban ismert irodalom és kézirat anyag mellett új forrásokat, nevezetesen az MTA Könyvtárának Kézirattárában föllelhető, addig azonban figyelmen kívül hagyott Rómer-leveleket és kéziratokat is hasznosította tanulmányához.¹⁹ Papp Júlia a már idézett „*Emberek és nem frakkok*” első kötetében írt róla még részletesebb összefoglalást.²⁰ A Császár László kezdeményezésére megindított, *A magyar műemlékvédelem nagyjai* című új sorozatban Valter Ilona jelentetett meg Rómer munkásságáról egy kis kötetet.²¹ Kumlik Emil monográfiája után ez volt az első önálló könyv róla. 2000-ben Kerny Terézia és Serfőző Szabolcs foglalta össze röviden munkásságát az MTA Művészettörténeti Kutatóintézetének Levéltári Regesztagyűjteményéről kiadott repertóriumban, részletes bibliográfiával és a hagyaték akkor ismert őrzési helyeinek felsorolásával, fölvetve egy majdani közgyűjteményi repertórium összeállításának szükségességét is.²² Nem tartozik szorosan a kutatástörténethez, de ezen a helyen érdemes megemlékezni arról, hogy 1972-ben faragta ki vörös márványból Borsos Miklós Rómer Flóris büsztjét, melynek bronz másolatát majd a rendszerváltás után, 1990. június 2-án avatják fel Győrött a Széchényi téren, a Xántus János Múzeum előtt. Budapesten, Veszprémben és Győrött utcát neveztek el róla. 2009-ben az Ösvénytaposó Baráti Társaság *Rómer Flóris emlékút* jelvénytámaszó, 72,5 km távú túramozgalmat indított el a Bakonyban. Győrött a 708. számú cserkészcsapat vette fel nevét a rendszerváltás után. A győri Xántus János Múzeum és a Városi Művészeti Múzeum az összeolvasztás után, 2013-tól, méltó emléket állítva alapítójának, Rómer Flóris Művészeti és Történeti Múzeum névvel működik tovább.

A hagyaték őrzési helyei és feldolgozásának jelenlegi állapota

Rómer Flóris végrendeletileg intézkedett²³ hatalmas szellemi és tárgyi hagyatékának későbbi sorsáról. Az anyag legjelentősebb része a Műemlékek Országos Bizottságába, a pozsonyi Városi Múzeumba, a nagyváradi Püspöki Levéltárba, az Országos Széchényi Könyvtár és a Magyar Tudományos Akadémia Kézirattárába került. Nem csekély a hagyaték azon része sem azonban, mely más fővárosi, illetve vidéki közgyűjteménybe, egyházi levéltárba jutott. Rómer ugyanis élete folyamán — mint ez köztudomású — számos állást, hivatalt töltött be, s a különböző munkahelyein keletkezett iktatott iratanyag, az ország szinte valamennyi akkor létező múzeumával folytatott levelezése értelemszerűen az adott intézménynél maradt. Ezért bárhol előfordulhat még tetemes mennyiségű akta, följegyzés, levél, rajz és tárgyi emlék (hagyaték alatt én nem pusztán egy-egy nagyobb állagot, hanem minden vele kapcsolatos dokumentumot és emléket értek). E meglehetősen tetemes hagyatékról szintén Kumlik Emil írt először. A szerző már hivatkozott művében az 1867-ben alapított pozsonyi Városi Múzeumba került anyagot ismertette röviden,²⁴ de egy mondat erejéig kitért a Műemlékek Országos Bizottságába jutott hagyatéokra is. Ezért előadásomat én is ezekkel a gyűjteményekkel kezdem:

Pozsony, Városi Múzeum (Múzeum mesta Bratislavy)

Rómer Flóris szülővárosába, Pozsonyba — ahol 1845-től az akadémián a természetrajzot is oktatta — rokona, Könyöki József révén került egy jelentős mennyiségű hagyaték, mely Kumlik Emil információi és kutatásai szerint „jókora kéziratcsomót és több értékes ereklyéjét” tartalmazta. Ezek között felsorolta cipésmester apjának cégérképét, autográf önéletrajzi töredékét, tanítványára, József főhercegre vonatkozó adatait, latin chronosztichonos verseit, az 1849-ben a josefstadi börtönben viselt vas lábbilincseit, egy fából faragott cukorszelencét, több rajzát és festményét. A josefstadi és olmützi börtönökben gyártott rabmunkákra Kumlik külön kitért: „Rómer Flóris idejét a börtönben részint komoly tanulmányokkal, részint rajzolással és festéssel vagy pedig csecsebecsék készítésével töltötte.”²⁵ „Cartonage munkáinak egy darabja a pozsonyi Városi Múzeumban: keménypapír doboz, Rómer josefstadi celláját ábrázolja nyírfakéregpapírból, oldalán 107 névvel.”²⁶ „Lánc alakú, halcsontból és lószőrből készült nyakék Könyöki Józsefné, szül. Laczkovics Ida birtokában.”²⁷ Kumlik megemlékezett még — alighanem Jedlik Ányos hatására — Rómer saját készítésű, a pozsonyi dóm koronájára szerelt villámhárítójáról, mely monográfiájának írásakor még tökéletesen működött.²⁸ 1985-ben Szabó Júlia (1939–2004) a XIX. századi magyar festészetről írt könyvében egy tengerparti csendéletét mutatta be a gyűjteményből, de ezen kívül utalt, bár konkrét adatok nélkül, „rajz és festménysorozatára is”.²⁹ 2009-ben Zuzana Francová, a múzeum munkatársa azonosította a Kumlik Emil által följegyzett Rómer-ereklyét, rabmunkákat, családi használati tárgyakat, s közölte azokat színes fényké-

pek kíséretében az utóbbi években igényesen megújult *Pamiatky a múzeá*-ban.³⁰ 2012-ben Buday Péter írt röviden a pozsonyi hagyatékról.³¹

Pozsony, Városi Levéltár (Archív mesta Bratislavy)

Kumlik Emil életrajzában felkutatta a pozsonyi, Szent Mártonról elnevezett elemi iskola évkönyveit, valamint a Szent Benedek rendi római katolikus gimnázium osztálykönyveit is.³² Ezek hollétéről én egyelőre nem tudok semmit, talán a Városi Levéltárba kerülhettek.³³

Pozsony, Rómer Flóris mellszobra

1907-ben a Magyar Orvosok és Természetvizsgálók 34. közgyűlése alkalmából avatták fel Rómer Flóris bronz mellszobrát a Ferencrendiek terén (1998-tól a régi városháza udvarán áll a bejárat melletti sarokban). Felállítására nézve értékes adatokkal szolgálhat mind Strobl Alajos hagyatéka, mind a városi jegyzőkönyvek, illetve a helyi sajtó hírei. A szoborfelállítás történetét, bár nem tartozik szorosan a hagyatékhoz, a legjobb tudomásom szerint még nem dolgozta fel senki.³⁴

Budapest, Forster Gyula Nemzeti Örökséggazdálkodási és Szolgáltatási Központ

Forster Központ, Tudományos Irattár³⁵

A Műemlékek Ideiglenes, majd Országos Bizottsága (MOB) — ahol Rómer Flóris 1872-től haláláig tagként tevékenykedett — egyik jelenlegi utódintézményének gyűjteményeiben, a Tervtárban, a Tudományos Irattárban, a Könyvtárban és a Fotótárban található szétválogatva a hagyatéka. A halála után a MOB-ba jutott terjedelmes anyagról mindmáig a legrészletesebb lajstromot Gerecze Péter (1856–1914) állította össze a *Magyarország műemlékei* című topográfia második kötetében, *Műemlékek helyrajzi jegyzéke* címmel 1906-ban.³⁶

Az intézménybe került hagyaték közül az úgynevezett *úti jegyzőkönyvek* kerültek leginkább a kutatás homlokterébe, sőt szinte kizárólag ezeknek a kis formátumú, ceruzával írt, mára már eléggé megkopott jegyzeteknek jutott csupán megkülönböztetett figyelem. Persze korántsem véletlenül kerültek ezek a füzetecskék az érdeklődés középpontjába. Felbecsülhetetlen értékű adatgazdagságuk miatt geológusok, régészek, néprajzkutatók, művészettörténészek egyaránt haszonnal forgatják, Nem csoda, mert Rómer a legapróbb részletekig mindent följegyzett kirándulásai során, az által fölfedezett geológiai ritkaságokat, őskövületeket, ammoniteszeket éppen úgy, mint az út porában heverő római és középkori faragványokat, botanikai, zoológiai különlegességeket, kastélyok, könyvtárak mélyén megbúvó képzőművészeti, bibliofil ritkaságokat, ahogy egy humorista találóan megverselte:

„Rómer, ahol kutat ásnak.
Nekifog a kutatásnak.
Felteszi a pápaszemét,
Kinccsé válik minden szemét.”³⁷

A bőrbe kötött, monogrammal ellátott noteszokról egyébként maga Rómer Flóris adott tájékoztatást először *A Bakony* című elhíresült könyvében.³⁸ Az 1858-tól 1888-ig vezetett úti jegyzőkönyvek száma az évek, évtizedek során folyamatosan gyarapodott, halálakor 46 darabot számlált. Annyira elhíresültek, hogy egyik kései fényképén is e jegyzetfüzetek egyikével látható. Halálát követően csakhamar megindult az érdeklődés irántuk. 1898-ban például Téglás Gábor „boldogult Rómer Flóris jegyzeteit kérte áttanulmányozás végett”.³⁹ A jegyzőkönyvekről Tombor Ilona, az Országos Műemléki Felügyelőség művészettörténész könyvtárosa 1953-ban előadást tartott a Magyar Régészeti és Művészettörténeti Társulatban, mely 1954-ben a *Művészettörténeti Értesítő*ben is megjelent.⁴⁰ Az 1950-es években még Csernyánszky Mária foglalkozott velük a Művészettörténeti Munkaközösség, majd a Művészettörténeti Dokumentációs Központ megbízásából, és regesztákat készített a jegyzőkönyvekről. Gyűjtése 1969-től az MTA Művészettörténeti Kutató Csoport Levéltári Regesztagyűjteményébe került, melyeknek az adja meg ma a felbecsülhetetlen értékét, hogy annak a négy jegyzőkönyvnek a tartalma is megtalálható benne, melyek időközben elkallódtak, így kizárólag ezeken a cédulákon olvasható az elveszett füzetek tartalma. Sokat köszönhet a kutatás feldolgozásuk terén Bolla Veronikának, aki szakdolgozatában elkészítette mutatójukat. Jegyzékét utóbb Sódor Alajos egészítette ki, s adta ki sokszorosított formában a Budapesti Műszaki Egyetemen.⁴¹ Talán mondanom sem kell, e kiadvány percek alatt eltűnt. Mint kutatási segédletet érdemes lenne digitalizálni.⁴² A jegyzőkönyveket ugyanis folyamatosan használják a kutatók, mert gyakorlatilag megkerülhetetlenek egy-egy műemlék dokumentációjának elkészítésénél, régészeti ásatásnál, akárcsak Genthon István (ugyancsak kéziratban maradt) műemléki bibliográfiája. Legyen elég ezen a helyen csupán Matuz Edit Csongrád és Heves megyére⁴³ valamint Pest-Budára,⁴⁴ vagy Koppány Tibor *A Balaton környékének műemlékeiben*⁴⁵ közölt feljegyzéseire utalni. A hivatal az 1990-es években a jegyzőkönyvek lapjairól, állaguk megóvása végett Barka Gábor fényképpéssel pozitív felvételeket készíttetett. Jelenleg kizárólag ezek a fotók használhatók tanulmányozásukhoz.⁴⁶ Valter Ilona, aki több tanulmányt is szentelt Rómer munkásságának, vetette fel először a jegyzőkönyvek kritikai kiadását. Ebből mindössze egyetlen egy valósult meg: a Somogy, Veszprém, Zala megyék emlékeit tartalmazó, 1861-ből származó füzet.⁴⁷ A kötetet, melynek tipográfiai megszerkesztése nem kis feladatot róhatott tördelőjére, alapos jegyzetapparátus kíséri, mely természetesen nem tért (térhet) ki mindenre, vagy csupán sommásan, korábbi szakirodalom alapján. Ez a tény jogosan fölveti, hogy van-e értelme egyáltalán kritikai kiadásuknak? A Rómer által lejegyzett hatalmas természettudományi érdekeltségű anyag, az itt ott hányódó, azóta elpusztult kőfaragványok, kortárs személyekre vonatkozó utalások ugyanis korunk kutatója számára már többnyire értelmezhetetlenek, s fölfejtethetetlenek. Több értelme lenne szerintem digitális feldolgozásuknak, egyrészt így mindenki számára hozzáférhetővé, másrészt pedig könnyebben olvashatóbbá válnának a megsárgult, mára már alig-alig kisilabizálható lapok.⁴⁸ Átböngészésüket min-

denkinek javaslom, mert sok olyan értékes adatra bukkanhatunk, amelyeket még soha nem hasznosított senki, másrészt sok fáradságtól és felesleges munkától is megkímélhetjük magunkat, ha átnézzük a lapokat, mert csakhamar kiderül belőlük, hogy előttünk járva Rómer szinte már minden érdemleges emléket észrevett és lejegyzett. Egy kutatás-, illetve provenienciátörténeti adalékot hoznék csupán erre, éppen a Valter Ilona és Velladics Márta által összeállított kiadásból. A jegyzőkönyv 81. lapján a keszthelyi Festetics könyvtárban 1861. szeptember 23-án tett látogatásáról olvasható néhány feljegyzése. Közli az állomány mennyiségét: 45.000 darab, alatta néhány geológiai darabról ír, majd az alábbi bejegyzése következik:

„Corvin Máttyás

Volt a megholt Fest. grófnak 130 fton vett misemondó könyve, a király az offeratoriumnál!! le van festve, régiesen köttetett, de halála után licitatiokon eladatott nem tudni kinek. Meg lehetne talán tudni ex actis licitationis 1846ban Bécs városában a vevőt.”

Ezt követően a környékbeli földrajzi nevek felsorolása következik, majd a jegyzőkönyv alján, határozottan elkülönülve a fenti soroktól, átlósan „római könyv” megjegyzés olvasható.

Elgondolkodtató, hogy Rómer, aki a Corvina-kutatás legelkötelezettebb híve volt, s maga is számos példányt fedezett fel hazai és európai könyvtárakban, soha többet nem foglalkozott a Keszthelyen hallott információkkal. Vajon miért nem? Tévedésnek, valótlan szóbeszédnek minősítette utóbb, ezért nem tartotta szükségesnek időt pazarolni rá, vagy más oka lehetett erre? A kérdésekre a válasz egy 1867-es, szenzációs fölfedezésben rejlik. A huszonöt éves Frankl (Fraknoi) Vilmos (1843–1924) 1867. július 17-én kelt római naplójában beszámolt arról, hogy a jezsuiták központi rendházának könyvtárában mutattak neki egy magyar vonatkozású kódexet. Első szemrevételezésre a következőket jegyezte fel a kötetről: „Néhány pillanat múlva azon örömteljes meggyőződésre jutottam, hogy Corvin-codex van kezem között. Miután mohón átlapoztam a következő jegyzeteket írtam róla: A könyv Missale. [...] A 124-ik levél két, és a 15-ik levél első lapján három díszes kép van, melyek az egész lapokat elfoglalják. [...] A harmadik kép Krisztust a keresztfán tünteti elő. A kereszttövénél koronás király térdel. Szájából szalag emelkedik ki, s rajta e szavak állanak: „PIE IESVS MISERERE MEI”. A királyi alak lábánál Máttyás címere fekszik. Ebből következik, hogy az alak nagy királyunkat ábrázolja.”⁴⁹ A további feliratokból Fraknoi megállapította, hogy a misekönyvet a király egy Thomas de Hungaria nevű minorita szerzetesnek adományozta. Utalt későbbi provenienciájára is, amit úgyszintén a rendházban közöltek vele: a jezsuitákhoz Bourbon Károly Lajos Párma, Piacenza, Gustalle hercege leányának, Carolina Ludovika spanyol infánsnő és szász hercegnő gyűjteményéből került, aki botrányos, a „liesonne”-t követő válása után gazdag jövedelmét kódexek és ósnyomtatványok gyűjtésére fordította, majd 1855-ben a teljes gyűjteményét a római jezsuitákra hagyta azzal az indoklással, hogy ne kerüljön az ausztriai császár birtokába.⁵⁰ A pikáns rész-

leteket sem nélkülöző, a hercegnőt határozottan befeketítő derék atyák elbeszélése azonban csak részben fedte a valóságot. A helyzet ugyanis valójában az volt, hogy miután Luisa Charlotte Bourbon özvegyen maradt, titokban morganatikus házasságot kötött művelt, az irodalom iránt élénken érdeklődő udvarmesterével, Gian Francesco di Rossi (1838. július 22.) lovaggal. Az újdonsült férj immár jelentős anyagi háttér birtokában, szenvedélyesen gyűjteni kezdte a régi kódexeket és incunabulumokat. Halála után, az immár másodszor is megözvegyült hercegnő 1855. március 6-án a római jezsuitáknak adományozta férje időközben tekintélyesre gyarapodott könyvtárát.⁵¹ Rómer, Fraknoi közlését követően, ismét tanújelét adva kiváló emlékezőtehetségének, egyértelműen azonosította a hat évvel korábban, Keszthelyen hallott információk alapján a kódexet, s utólagosan bejegyezte jegyzőkönyvébe a „római könyv” bejegyzést, értékes adatokat nyújtva az azóta *Missale fratrum minorum secundum consuetudinem Romanae curiae* címmel nyilvántartott misekönyv provenienciájának egy közbülső, kevésbé ismert állomásához. Az információ, amit 1861-ben hallott, tehát igaznak bizonyult. „A meg holt Fest. gróf”, azaz Festetics László (1785–1846) pazarló életvitele miatt örökösei, Tasziló és II. György szigorú takarékosági intézkedésekre kényszerült a már édesapjuk idején zárgondnokság alá helyezett birtokon. Alighanem ez a helyzet kényszerítette rá őket a felbecsülhetetlen értékű hungaricum eladására aukción, vagy más úton, mely hamarosan Johann Paul Kaltenbaeck (1804–1861) udvari történész tulajdonába került, hogy tőle azután még újabb kalandos vándorlások során a Vatikáni Könyvtár Biblioteca Rossiana gyűjteményében kapjon végre méltó helyet.⁵²

Egyéb hagyatékok a Tudományos Irattárban

A jegyzőkönyvek mellett a hagyatékok másik, terjedelmesebb részét a Gerecze Péter által felvett jegyzék alapján 74 csomagnyi, illetve jelzés nélküli, a legkülönbözőbb témákat felölelő hatalmas anyag képezi. 1989-es társulati előadásomban bővebben ismertettem, majd közöltem az *Archaeologiai Értesítő*ben néhány figyelemre méltó különlegességet.⁵³ Kiadtam belőle még az 1989-es Johannes Aquila-tanulmánykötetben *A magyar jelmezről* című kiadatlan kéziratát.⁵⁴ Két rövid közleményben pedig könyvészeti, címertani és könyvfestészeti adalékokat tettem közzé az időközben sajnos megszűnt *Pavilon*ban.⁵⁵

A harmadik nagyobb tudományos irattári egységet a Műemlékek Ideiglenes Bizottságának, majd jogutódjának, a Műemlékek Országos Bizottságának iktatott iratai, azaz közkeletű nevükön a MOB Iratok képezik. Feldolgozásukat évek óta Bardoly István végzi. A Rómerre vonatkozó néhány iratanyagra a *Váradai kőtöredékek* (Kerny Terézia) és a *Johannes Aquila* kötetekben (Zakariás János) történt hivatkozás, illetve felsorolás. Kutatásuk a Könyvtárban őrzött iktatókönyvek és az eredeti, restaurált iratok mikrofilmjei segítségével lehetséges. Sajnos az iratanyag egy részét az elmúlt évtizedek folyamán kiselejtezték.

Forster Központ, Tervtár

A Tervtárban található gyűjtemény egyrészt tartalmazza a szétválasztott MOB iratok rajzi dokumentációját, melyeket helységek szerint elrendezve őriznek, tartalmazza továbbá Rómer Flóris megjelent műveinek nyomdai kliséit.

Forster Központ, Fényképtár

Nagy mennyiségű üvegnegatív és pozitív fényképet tartalmaz. Pontos mennyiségük egyelőre ismeretlen, egyedül a zacskókra, illetve a pozitív felvételek hordozókartonjaira bélyegzett *Dr. Rómer Flóris F. hagyatékából* felirat jelzi a forrást.

Forster Központ, Könyvtár

Rómer Flóris könyvtára a Forster Központ könyvtári állományának törzsanyagát képezi, melyről külön jegyzék készült.⁵⁶

Forster Központ, Kézirattár

1861-ben a nyugalomba vonuló Hunfalvy Pál javaslatára Rómer Flórist kinevezték a Magyar Tudományos Akadémia „oklevél, kézirattár és akadémiai érem-tár” őrévé, mely tisztségét 1871-ig viselte. A Kézirattár anyagát 16 szakra rendszerezte, ezek egyik legértékesebbike a „Latin Codex” nevet kapta.⁵⁷ Az elnevezés tulajdonképpen nem kódexgyűjteményt jelentett, hanem kódexekkel kapcsolatos szakcsoportot, mert benne másolatok, kéziratok egyaránt előfordultak.⁵⁸

1864. május 16-án az MTA rendes tagjává választották. Székét 1872-ben foglalta el. Előadása a régi magyar viseletről szólt. Nem véletlenül. Az előzmények 1863-ig nyúltak vissza. Székfoglalójával egy évtizede tartó heves, elfogultságot és indulatokat sem nélkülöző vitára tett pontot.⁵⁹

A Kézirattárban őrzött hagyatéka részben a Magyar Irodalmi Levelezés (4r 89) fondban található, melyek közül R. Várkonyi Ágnes tett közzé néhány dokumentumot 1996-ban,⁶⁰ a másik része az 1858-ban megalakult Archaeologiai Bizottság iratanyagában található töredékesen, melynek Rómer 1860-tól kezdve volt a tagja. Ez az anyag iratokat és képanyagot (rajzok, metszet) tartalmaz.⁶¹ Képanyagát táblázatba rendezve Szentesi Edit állította össze néhány évvel ezelőtt.⁶² 1863-ban Rómer átvette a Bizottság titkári feladatait is, s ettől kezdve tíz éven keresztül irányította a Bizottság ügyeit, de szerkesztette lapját, az *Archaeologiai Közleményeket* is ugyancsak 1863-tól 1872-ig, miután Ipolyi Arnold egri kanonokká történt kinevezése után átadta neki. Az Archaeologiai Bizottság legmaradandóbb kiadványa az 1868-ban alapított, 1869-től máig folyamatosan létező *Archaeologiai Értesítő* volt, melynek létrehozása Rómer elévülhetetlen érdeme. Titkári minőségében hivatalosan is foglalkozhatott a már 1860-tól folyamatosan kutatott Corvinákkal. Több éves kutatómunkájának eredményeiről, a zömmel általa fölfedezett kilencvenhét Corvináról 1876-ban számolhatott be az akadémiai nagygyűlésén.

Budapest, Magyar Tudományos Akadémia**MTA, Levéltára**

V. Fondcsoport, 102. fond. 215. doboz, 5. dosszié. 3. lap:

A Magyar Régészeti és Művészettörténeti Társulat 1953-as iratai.

A művészettörténeti szakosztály előadásai:

F. Tombor Ilona: Rómer Flóris úti jegyzetei⁶³

Baranyai Béláné: A bécsi Centralcommission für Denkmalpflege mint műemlékvédelmi intézmény 1854–1918.

MTA, Művészeti Gyűjteménye

Az Akadémia 1867 után számos portrét festetett a tagságáról a kor jeles festőivel (Barabás Miklós, Kovács Mihály, Madarász Viktor, Székely Bertalan etc.). Rómer Flórisról a legjobb tudomásom szerint nem készült festett képmás, de elképzelhető, hogy tervbe volt véve. A XIX. század második felében már az új technikával, a fotográfiával örökítették meg a tudósokat, de ezek között sem találok az Akadémia által megrendelt Rómer-arcképpel.⁶⁴ Itt jegyzem meg, hogy bár fényképei rendszeresen felbukkannak a különböző tanulmányokban, dokumentumközlésekben, teljes körű összegyűjtésükre még nem vállalkozott senki.

Budapest, Magyar Tudományos Akadémia Bölcsészettudományi Kutatóközpont (a továbbiakban MTA BTK)**MTA BTK Művészettörténeti Intézet, Magyar Művészek Lexikongyűjteménye**

A gyűjteményből jelenleg hiányoznak a Rómer Flórisra vonatkozó cédulák, csupán öccsével, a szintén jó kézügyességgel rendelkező Rómer Józseffel kapcsolatban található a „Rómer” dobozban néhány Szentiványi Gyula-féle följegyzés.

MTA BTK Művészettörténeti Intézet, Levéltári Regesztagyűjteménye

A gyűjteményben a Nemzeti Levéltár (korábban Magyar Országos Levéltár) Magyar Királyi Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium regesztái között találtató néhány Rómer Flórisra vonatkozó cédula különböző minisztériumi megbízásaival kapcsolatban. Az eredeti iratanyag 1956-ban elégett, ma csupán ezek a néhány mondatos kivonatok állnak rendelkezésre a kutatáshoz. A másik egységet a Műemlékek Országos Felügyeletén őrzött, már ismertett Rómer-hagyatékról készült Csernyánszky Mária-féle cédulák alkotják. (A teljes Regesztagyűjtemény digitalizált anyaga a Művészettörténeti Intézet honlapján érhető el.⁶⁵)

MTA BTK Régészeti Intézet Adattára

Rómer Flóris hagyatékához, személyéhez kapcsolható anyagok az MTA BTK Régészeti Intézet Adattárának gyűjteményeiben⁶⁶

Dokumentumokról készült diaképek:

- 20.822. Mihály István levele Rómer Flórishoz(?) kutatásairól
- 20.823. GYSEV mérnökének levele Rómer Flórishoz(?) (olvashatalan aláírás). Az Árpáson talált régiségekről. 1873. VI. 30.
- 20.824. Modrovich J. levele Rómer Flórishoz (1870. körül), rajkai 1850–1866. között végzett ásatásairól.
- 23.212. Pusztamonostor, Vácszentlászló. Rómer Flóris: Compte-Rendu... 1878. II. tábla a 150-151. oldal között. A pusztamonostori és vácszentlászlói halmok térképe.: MRT. XIII/2.
- 23.216. Galga-völgy. Rómer Flóris: Compte-Rendu... XVI–XVII. tábla, 150–151. old. között. A Galga-völgy régészeti lelőhelyeinek térképe. MRT. XIII/2.
- 49.443. Rómer Flóris sírja a nagyváradi r. kat. székesegyház altemploma kriptájában, szürke gránit síremlék.
- Pozitívok:
- 10.057. Rómer Flóris mellszobra. A képet Makkay Jánostól kapta az adattár.
- Rajzok:
- 31.298. A győri bencés Rómer Flóris Múzeum pecsétje (1857). Ugyanerről repró: 80.509.

Budapest, Országos Széchényi Könyvtár Kézirattára

Az intézmény Kézirattárába 1930-ban került át a Nemzeti Múzeumból Rómer Flóris hagyatéka.⁶⁷ Többségük a magyar nyelvű, kötetes kéziratokhoz lett besorolva, egy fond a német nyelvűek között található. Egy részük még életében megjelent nyomtatásban, néhányat halála után adtak ki, de jelentős számban akadnak még olyan kéziratok, amelyek sohasem jelentek meg nyomtatásban.

Oct. Hung. 495.

A nagyváradi várbeli ásatások naplója (1883)

Oct. Hung. 501/1–38. kötet: Bihar vármegyére, Nagyváradra és egyéb magyarországi városokra és várakra vonatkozó jegyzetek.

Quart. Hung. 1413/I–V. Vegyes (főleg Bihar vármegyével és Nagyváraddal kapcsolatos) iratok, Autogr. I–V. k. 156, 76, 73, 143, 159 f. a verzók nagyrészt üresek. Különb. nagys. ff.

OSZK 1895-27.

I. k.: „Bihar megye régészeti és néprajzi szempontból.” (1878-1879.)⁶⁸

II. k.: A nagyváradi ásatások eredménye. (1882.)⁶⁹

III. k.: „Egy harmincados könyv a XVII. sz. első feléből.”

IV. k.: Kisebb dolgozatok. A nagyváradi történelmi és régészeti muzeumról; régi festőkről és szobrászokról, ötvösökről stb.

V. k.: „Római és átmenetkori építmények hazánk területén. — Szemelvények jegyzőkönyveimből.”

Quart. Hung. 1416/I–II. Vegyes iratok. M., lat., ném. Nagyrészt autogr. I–II. k. 267, 206 f. a verzók egy része üres. Különb. nagys. ff.

I. k.

ff. 1-45. „Hungarici Scriptorum.” M., lat. (A göttweigi könyvtár Hunagricái.)

ff. 48-52. „Keszthelyi Codex.”

ff. 53-96. Természettudományi jegyzetek. Lat. Részben autogr.

99-113. Történelmi jegyzetek és genealogiai táblázatok. Lat.

ff. 116-141. Térképek jegyzéke.

ff. 142-267. „Árpásra és Móriczhidára vonatkozó jegyzetek.”

II. k.

ff. 1-76. Botanikai, geológiai, ornithológiai, meteorológiai táblázatok.

ff. 77-136. Vegyes jegyzetek.

ff. 137-148. „Magyar kutforrásokban említett fák.”

ff. 153-154. „Czéhek.”

ff. 187-204. „Genealogia Familiae Ban.”

Quart. Hung. 1609

Rómer Flóris: A zalavári sz. Adorján vértanuról címzett, sz. Benedek rendi apátságáról (1879) című kézirat

Fol. Hung. 1110/1-11.

Vegyes iratok (1895) Kép: Jupiter oszlop: V. fol, 78.

I. k. Jegyzetek a Corvina bibliográfiájához.

II. k. Magyarország őskorának archeológiája.

III. k. Magyarország római korának archeológiája.

IV. k. A rómaiak erődítési rendszere.

V. k. Archeológiai vonatk. kéziratok, rajzok és térképek.

VI. k. Vegyes rajzok és archeológiai jegyzetek.

VII. k. A Bihar vármegyei régészeti és történelmi egylet és Rómer (1885–1886)

VIII. k. A nagyváradi ásatásokra vonatkozó hivatalos iratok gyűjteménye s az ásatások eredményének ismertetése (1882–1883). ném.

IX. k. „Észak-nyugati utam.” Akadémiai felolvasás 1878. nov. 11-én.⁷⁰

X. k. A bécsi képeskrónika másolásnak iratai és számadásai (1872–1873.)

XI. k. Ráth Károly emléke (1861 után)

Fol. Hung. 1111

Vegyes iratok, magyar, latin, német, köztük egy XVI. századi orvosságos recept töredéke.

Fol. Hung. 1358

Rómer Flóris útinaplója az 1867-es párizsi világkiállításról: (Paris, 1867)⁷¹ Autográf. 78 f. 340 × 120 mm. Poss.: Randai Farkas besztercebányai püspök 1909, OSZK 1909-31. ff. 2–11.

A kiállítást látogató magyarok s más hírességek autogrammjai. Köztük: Kemény Zsigmond, Lövei Klára, Munkácsy Mihály, Lotz Károly, Andrassy Gyula stb. aláírásai. ff. 15–62. Naplószerű feljegyzések.

Fol. Hung. 2326

A Magyar Tudományos Akadémia Archaeologiai Bizottságának naplója (1863. IX. 28. — 1872. VIII. 8.)

Oct. Germ. 195.

Lesefrüchte vom Jahre 1831–1833. 37 f. + 2 melléklet

Markomania-Burschenschaft tagjainak névsora (valószínűleg Rómer fogolytársai voltak Olmützbén)

b) Rómer fogalmazványa „Kedves hugaimnak!”, akik őt mint bujdosó katonát menekítették.

Fol. Germ. 1121

Analecta Literaria:

Archaeológusok önéletrajzai és fényképei. Magyar, német. 15 irat, 13 fénykép, 47 f. Rómer Flóris gyűjtése

Rómer Flóris életére és működésére vonatkozó iratok. Magyar, latin, német 13 oldal, 20 f. Köztük bizonyítvány Rómer tanári működéséről. Pozsony, 1848. szept. 14.

Rómer Flóris: Levéltöredékek a pozsonyi laktanyából. Magyar, német. 20 db., 20 f.

Budapest, Magyar Nemzeti Múzeum**MNM Régészeti Tár**

Rómer Flóris a Magyar Nemzeti Múzeum Régiségtárában osztályőri állást töltött be 1869-től, Érdy János nyugalomba vonulása után. Kilenc éves működése alatt a gyűjtemény többször gyarapodott, mint előtte bármikor. A kiállításokat újárendezte, 1870-ben megnyílt az állandó régészeti kiállítás.⁷² Egyik legfontosabb feladatának a római feliratos emlékek rendezését, katalogizálását, feldolgozását és kiadását tekintette. 1873-ban Rómer Flóris és Ernst Desjardins közös szerkesztésében megjelent *A Magyar Nemzeti Múzeum római feliratos emlékei* című korpusz, melyben 600 feliratot közöltek. Közülük 234 Aquincumból származik, melynek feltárását erősen szorgalmazta, s tevőlegesen is részt vett benne. Az intézményben eltöltött éveire, hivatali megbízásaira vonatkozóan a múzeum különböző gyűjteményeiben számottevő anyag található (lásd leltárkönyvek, szerzemények).

MNM Régészeti és Informatikai Adattár

Járdányi Paulovics István (1892–1952) régész, egyetemi tanár hagyatéka:

Ltsz.: 113/1971. IV. doboz: Rómer Flóris akadémiai előadásai Paulovics István jegyzeteivel

Ltsz.: MT III. 40/1963: Rómer Flóris arcképe

Ltsz.: MT VII–1208/1975: Rómer Flóris emléktáblájának felavatása a zirci Pantheonban. Meghívó, sajtótermék

Ltsz.: MT X–1279/1976: „Egy magyar régész a szabadságharcban” *Magyar Hírlap* (1970. III. 14.)

Ltsz.: MTA XXXVI–936/1972: Rómer sírja Nagyváradon

Ltsz.: 126/1930: Rómer Flóris és Hampel József kéziratok átadása az OSzK Kéz-
irattárának

Ha 94– III/3, 4, 5, 6: Römische Inschriften und Notitien

Ha 94 I/1. II. doboz: vegyes anyag

Ha 94. IV. doboz: Vegyes, az 1876. évi ősrégészeti kongresszus

Ha 94. IV/18/1 Másolat Magyarország királyi helytartójától

Ha 96. V/3: Rómer hagyaték három dobozban. Tételszám: 216, 217, 218.

1863. évi jegyzőkönyv a Kassa város által küldött 3 kőszoborról

216: Róbert Károly álló szobra, baljában gömb, jobb karja letörve

217: Erzsébet álló szobra

218. I. Lajos álló szobra

MNM Történelmi Képcsarnok

Tóth Ágoston (1812–1889) ezredesnek az olműtzi várbörtönben festett port-
réja Rómer Flórisról. Olaj, vászon, ltsz. 4255.

Barabás Miklós: Rómer Flóris, 1863. litográfia, ltsz.: 8917. (Leírja és közli Ró-
za György. In: *A Magyar Tudományos Akadémia és a művészetek a XIX. században*.
Budapest, MNG, 1992, 51. tétel, 90–91.)

MNM Könyvtára

MNM Fényképtára

(Az itt fellelhető anyag számbavétele folyamatban.)

Budapest, Iparművészeti Múzeum Adattára

Iktatókönyvek:

1873/5/1–9: Rómer Flóris gyűjteményéről lajstrom a bécsi világiállítás számára⁷³

1874/54: Rómertől átvett anyag

1883/172: Rómer Flóris jelenti, hogy az *Ötvösműkiállítás*on Bihar megye kép-
viselve lenne.

1883/180: Rómer Flóris nagyváradi kanonok 28 úrlapot kér, s a beküldés
utolsó napját közölni kéri.

Budapest, Magyar Nemzeti Galéria

MNG Adattára

Három kiállítási katalógus Rómerrel kapcsolatban 1985-ből, 1986-ból és 1993-ból.

MNG Grafikai Osztály

Ltsz.: 1951/4523–4534: Petrich András guache-sorozata (balatoni látképek),
Rómer-hagyaték.

Származás: MOB, Rómer-hagyaték.⁷⁴

Budapest, Néprajzi Múzeum Ethnológiai Adattára

1872-ben a Magyar Királyi Vallás és Közoktatásügyi Minisztérium Rómer Flóris és Xántus Jánost bízta meg a bécsi világkiállítás magyar néprajzi osztályának megszervezésével. A házipari tárgyakért bejárták az egész országot (Rómer a Királyhágón túli és néhány dunántúli megyében gyűjtött), és ez az anyaggyűjtés szolgált alapul meglehetősen hányatott sors után a majdani Néprajzi Múzeumnak. Ezekből a tárgyakból néhányat már azonosítottak (textil, kerámia, pász-tormunka).

A gyűjtőút tapasztalatait, az összegyűjtött tárgyak jegyzékét Xántus János közölte. Legújabbban Gráfik Imre írt róla a múzeum 125. évfordulója alkalmából a Néprajzi Értesítő ünnepi számában.⁷⁵

Budapest, ELTE Levéltára

Rómer Flóris 1868-tól a pesti egyetem nyilvános rendes magántanára lett, ahol a régiségtan területén tartott órákat.⁷⁶

Budapest, Egyetemi Könyvtár, Kézirat- és Ritkaságtára

A Szilágyi-család leveleskönyvében van Rómernek két levele, amelyeket 1869-ben írt Szilágyi Sándornak. Ezek jelzete G 316/121-122. (*Kéziratkatalógus*. Pótkötet. Budapest, 2005.)⁷⁷

Budapest, Semmelweis Orvostörténeti Múzeum Levéltára

A Magyar Orvosok és Természetvizsgálók iratai.⁷⁸

Budapest, Magyar Régészeti és Embertani Társulat iratai

Az 1878-ban alakult Társulatnak Rómer szakosztályi elnöke volt 1878. március 31-től. Sajnos a Társulat 1945 előtti iratanyaga jórészt megsemmisült, a Magyar Nemzeti Múzeum Régészeti Tárában őrzik a megmaradt részt. Csupán néhány meghívóból és az *Archaeologiai Értesítő*ben megjelent szakosztályi hírekből lehet nyomon követni Rómer társulati tevékenységét.

Besztercebánya, Besztercebányai Püspökség Levéltára

Ipolyi Arnold 1871-ben lett besztercebányai püspök, mely hivatalt 1886-ig, nagyváradi püspökké való kinevezéséig viselte. Bár személyes iratai, levelezése, műgyűjteménye 1886-ban Nagyváradra került, mint Radnai Farkas besztercebányai püspök által az Országos Széchényi Könyvtárnak 1909-ben ajándékozott anyagból kiderül, számos Rómer Flóris kézirat, levél stb. jutott a püspökségre, hiszen kapcsolatuk továbbra sem szakadt meg. Mivel a püspökség levéltárában ilyen szempontból még sohasem történt kutatás, érdemes lenne átnézni az adott időszakban állagait, mert még lappanghatnak elfeledett iratok, kéziratok.

Bakonybél
Eger, Érseki Könyvtár
Eger, Érseki Levéltár

Esztergom, Prímási Levéltár,
Ipolyi-hagyaték, levelezés.

Győr, Egyházmegyei Könyvtár és Kincstár
Rómer Flóris levelei Ebenhöch Ferencnek

Győr, Egyházmegyei Levéltár
Ebenhöch Ferenc kanonok hagyatéka

Győr, Rómer Flóris Művészeti és Történeti Múzeum
Iratanyag, tárgyi emlékek: geológiai, régészeti emlékek, amelyekről *A Bakony* című művében számol be.

Kalocsa, Érseki Könyvtár
Kalocsa, Érseki Levéltár

Nagyvárad, Román Nemzeti Levéltár Bihar Megyei Igazgatósága (Directia Judetenei ale Bihor Archivelor Nationale ale Romaniei, Fondul Societatii de Arheologie si Istorie)

Körösvidéki Múzeum gyűjteménye (Itsz. 2780–2783)

1877-ben Lipovniczky István nagyváradi püspök Rómert Flórist Nagyváradra hívta és kanonokká nevezte ki, aki ezután minden állásáról leköszönt és Nagyváradra költözött. Életének utolsó éveit a városban töltötte nyugodt, elismerésekben gazdag, békés alkotómunkában. Új életre keltette a Bihar Megyei Történelmi és Régészeti Egyesületet, múzeumot hozott létre, régészeti és iparművészeti kiállításokat rendezett, előadásokat tartott. 1882–1883-ban a nagyváradi várban felszínre hozta a középkori székesegyház maradványainak egy részét.

Biharvármegyei és Nagyváradi Régészeti és Történelmi Egylet jegyzőkönyvei.⁷⁹

Nagyvárad, Püspöki Könyvtár és Püspöki Levéltár⁸⁰

Pannonhalma, Bencés Főapátság Könyvtára, Levéltára és Múzeuma

Kruesz Krizosztom főapát és Rómer Flóris levelezéséről, illetve Rómer pályakezdéséről lásd Bánhegyi B. Miksa publikációit.⁸¹

A Főapátsági Múzeum Fotótárában található fényképe és festmény Rómer Flórisról.

Soproni Múzeum, Storno-hagyaték

Rómer Flóris és idősebb Storno Ferenc levelezése (lásd még Forster Központ, Tudományos Irattár)⁸²

Veszprém, Érseki Levéltár

Zalaegerszeg, Zala Megyei Levéltár

XV. 44. Nagy Imre, Rómer Flóris, Véghelyi Dezső Zala megye történetére vonatkozó kéziratai és jegyzetei Terjedelem: 2 doboz = 0,24 ifm

1. doboz: Nagy Imre – Rómer Flóris – Véghelyi: Zala megye története.

2. doboz: Nagy Imre – Rómer Flóris – Véghelyi: Zala megye története.

Zirc, Ciszterci Műemlékkönyvtár (OSZK), ill. a ciszterciek külön könyv- és levéltárában egyaránt.

Bécs

A bécsi székhelyű, az építészeti műemlékek felkutatására és fenntartására létrehozott állami bizottság, a Central-Commission zur Erforschung und Erhaltung der Baudenkmale az egész birodalomra kiterjesztette hatáskörét, s minden egyes helytartótanácsi kerületben voltak felügyelői. Rómer Flóris az intézmény levelező tagjai sorába tartozott.⁸³

Magyar Történelmi Társulat iratai

A Magyar Történelmi Társulat egyike az ország legkorábban alapított tudományos társulatainak, melynek Rómer Flóris alapító tagja volt. A Magyar Tudományos Akadémia mellett a legrégebb és legnagyobb hagyományokkal rendelkező szervezet.⁸⁴ A Társulatot a kiegyezés esztendejében elsősorban Horváth Mihály, Toldy Ferenc, gróf Mikó Imre, Ipolyi Arnold, Thaly Kálmán, Nagy Iván és Pesty Frigyes történészek vezetésével a Magyar Tudományos Akadémia épületében alapították. Elsődleges céljuk az volt, hogy a magyar társadalmat a jövőben rendszeresen informálják az egyre fejlődő történelmi kutatások eredményeiről. A Társulat első közgyűlését 1867. május 15-én tartotta, elnöke Mikó Imre gróf (1867–1876), alelnökei Horváth Mihály (1867–1877) és Ipolyi Arnold (1867–1877), titkára Thaly Kálmán (1867–1875) volt. Tagjainak száma 1867 végére már meghaladta a 600 főt. A Társulat létrehozásával egy időben megalapították tudományos folyóiratát, a mai napig is működő *Századokat*.⁸⁵

Kérdésszerű anyagok

Pest, Királyi Katolikus Főgimnázium igazgatója: herbáriumát a gimnáziumra hagyta.⁸⁶

Az *Archaeologiai Értesítő* első szerkesztője 1868-tól.

1867-es párizsi világiállítási iratai

Magyar Nemzeti Levéltár MOL K 167.711/1876. iratcsomó.⁸⁷

Francia kapcsolatok, társulatok.

Pesti Állatkert Rt.

Elvégzendő feladatok

2003-ban, Genthon István születésének centenáriuma vetődött fel először bennem, hogy össze kellene állítani a művészettörténész közgyűjteményi hagyatékának repertóriumát, mivel számos intézményben dolgozott, mindegyikben maradandónak bizonyult munkát végzett, ezért szinte mindenhol előfordul valamilyen rá vonatkozó értékes anyag. Tíz év után lassacskán a vége felé járok a szisztematikus gyűjtésnek. Eközben merült fel, hogy nem csupán az övét, de a nagy művészettörténész-régész triász, Henszlmann Imre, Rómer Flóris, Ipolyi Arnold hatalmas hagyatékát is érdemes lenne hasonlóképpen feldolgozni, hiszen e forrásfeltáró munka nélkül nem születhet tisztességes, korrekt életrajz, nem készülhet teljes bibliográfia és főleg nem monográfia, melyekre bizony — ahogy Bardoly István 1988-ban megfogalmazta — már igen nagy szükség volna. Tehát legelőször is azt kell megtudni, hogy hol mi van, s utána jöhet majd a szisztematikus feldolgozás. Természetesen ez nem egy emberre méretezett feladat. Évek óta próbálok összeverbuválni egy kis csapatot a felsorolt intézményekben dolgozó kollégákból ez ügyben. Ők ugyanis helyben vannak, ők tartják nyilván, ennél fogva ők ismerik legjobban az anyagot, s ez remélhetőleg kiviláglott a fenti összegzésből, nekik volt köszönhető eddig a legtöbb kéziratos anyag kiadása is. Egyelőre ugyan még nem történt semmi érdemleges előrelépés, de bízom benne, hogy a közeljövőben létrejön ez az együttműködés. Jelen előadáshoz, mint az elején már említettem, nagyon sok kollégától kaptam önzetlen segítséget, éppen ezért úgy érzem, megvalósítható lenne, hiszen egyáltalán nem reménytelen vállalkozásról, hanem egy jól belátható, és — ami a lényeg — belátható időn belül meg is valósítható feladatról van szó, akár már a jövő évi bicentenáriuma. A fenti felsorolásból kiderül, hogy első lépésben körülbelül harminc köz-, illetve egyházi intézményben kellene elvégezni az adatfelvételt. Valószínűleg számuk azonban gyarapodni fog, hiszen még bárhol előfordulhat anyag, különösen az egyházi levéltárakban, könyvtárak kézirattáraiban, melyek katalógusa csupán 1850-ig terjed. Nem kritikai kiadásról (ez majd egy soron következő lépés lehet), hanem elsődleges anyagfeltárásról lenne szó, melynek módszerét a levéltárosok, adattárosok, muzeológusok már régen kidolgozták. Va-

gyis nem kellene mást föltüntetni, mint az egyes anyagok őrzési helyét alfabetikus rendben, bekerülési körülményeit, a leltári vagy a fond számát, jellegét és természetesen a feldolgozó munkatárs nevét. Ha valami, akkor ez a munka mindenképpen közügy, amelyet már réges-rég el kellett volna végezni. Persze mindez csak az első lépés. Milyen jó lenne, ha a későbbiekben megvalósulhatna egy olyan kataszter összeállítása is, melyben mindazok a természettudományi és régészeti leletek, műalkotások szerepelhetnének, amelyek az ő felfedezése, hatékony közreműködése révén, vagy az ő szerzeményeként, ajándékként kerültek a múzeumokba. (MNM: Körmeneti kereszt, Rómer Flóris közvetítésével ajándékozta Pribék István veszprémi kanonok a múzeumnak 1864-ben, vagy a németjársfalvi úrmutató, melyet Rómer fedezett fel, s Várday Lipót győri püspök vásárolt meg, s ma a győri Székesegyházi Kincstár büszkesége; Bakócz Bálint titeli és budai prépost síremlékének töredéke [OSZK Kézirattára, Fol. Hung. 1110. V. fol 6 verso] etc.). Sor kerülhetne mindeközben a *Magyar tudósok levelezései* sorozatban Rómer Flóris levelezésének kritikai kiadására is,⁸⁸ de az elvégzendő munkákat még hosszan folytatni lehetne. Szándékosan nem beszéltem a magántulajdonban őrzött és a könyvaukciókon⁸⁹ időnként fölbukkanó Rómer-relikviákról, mert ezek felkutatása, összegyűjtése messze túlhaladná a jelenlegi vállalkozás kereteit. Végül, de nem utolsósorban ezen a helyen szeretném megköszönni az előadás elkészítéséhez nyújtott értékes segítségét Bibor Máténak, Kostyál Lászlónak, Makky Györgynek, Pálincás Rékának és Tasnádi Zsuzsannának.

„Azért rajta munkatűró társak! [...] mert csak fáradtság után esik jól a nyugalom, és a serény tevékenységet követi a jutalom.”⁹⁰

A szöveget gondozta Mikó Árpád, Csécs Teréz

JEGYZETEK

¹ Bolla Veronika: *Rómer Flóris műemléki kutatásai. Műemlékvédelmi-szakmérnöki szakdolgozat.* (BME) Budapest, 1979.

² Bardoly István: Rómer Flóris élete. *Műemlékvédelem* XXXII. 1988, 223–244.; Uő.: A magyar műemlékvédelem bibliográfiája. (Összeállította Bardoly István) *Magyar Műemlékvédelem. Az Országos Műemlékvédelmi Hivatal Évkönyve 1980–1990.* (X.) 1996, Budapest, 427–428.

³ Bardoly István: *A Műemlékvédelem első ötven évfolyamának repertórium, 1957–2006.* Kulturális Örökségvédelmi Hivatal, Budapest, 2007.

⁴ Hampel József: *Emlékbeszéd Rómer F. Flóris rendes tagról.* Budapest, 1891.; Fraknoi Vilmos: Rómer Flóris emlékezete. *Századok* XXV. (1891) 177–199.; Schöpflin Aladár: Rómer Flóris [a városi múzeumok létrehozásáért]. *Budapest Régiségei* 9. (1906) 212.

⁵ Szöllőssy Károly: *Az Osztrák-Magyar Monarchia összes szerzetes rendjeinek történeti és statisztikai rajza, különös tekintettel azok irodalmi és tanügyi működésére.* Arad, 1878. I. 92–98.

⁶ Szinnyei XI., 1906, 1112–1131. hasáb

⁷ Kumlik Emil: *Rómer Flóris élete és működése.* Négy arcképpel, két hasonmással. Pozsony, 1907. 2., 22–23.

⁸ A szobor jelenleg a régi Városháza udvarán látható vö. Debreczeni-Droppán Béla: Rómer Flóris emlékére készült szobrok és emléktáblák. *Arrabona* 51. 2013 (2015), 291–294.

⁹ Rómer Flóris emléktáblája. *Vasárnapi Ujság* 57. évf. 26. szám (1910. június 26.) 554.

- ¹⁰ A Rómer Flóris-emlékérem a Magyar Régészeti és Művészettörténeti Társulat által 1941-ben alapított és évente egy kiemelkedő tudományos eredményeket elérő régésznek adományozott elismerés.
- ¹¹ *Régészeti Dolgozatok az ELTE Régészeti Intézetéből* — Dissertationes Archaeologicae (ex Instituto Archaeologico Universitatis de Rolando Eötvös nominatae) Ser. I. (1958/1.) Tartalma: Banner János: Rómer Ferenc Flóris emlékezete. 1–22.; Bóna István: Rómer, az ősrégész. 23–32.; Kanozsay Margit: Rómer, az epigraphus. 33–44.; László Gyula: Emlékezés a középkor-kutató Rómer Flórisra. 45–48.; Erdélyi Gizella: Rómer Flóris jegyzeteiből. 49–56.; Oroszlán Zoltán: Rómer, a tanár. 57–70.; Margit Kanozsay: A la mémoire de F. F. Rómer. 71–84.
- ¹² *Arrabona* 1. (1959) Tartalma: Banner János: Rómer Ferenc Flóris. 7–23. p.; Uzsoki András: A győri múzeum rövid története 1859–1959. 24–26. p.; Kanozsay Margit: A Győri Történelmi és Régészeti Füzetek (1861–1865). 38–43. p.
- ¹³ Banner, János: In Memory of the 150th Birth Anniversary of Flóris Rómer. *Acta Archaeologica*, XVII. 1965. 415–417.; Banner János: Emlékezés Rómer Flóris születésének 150. évfordulójára. *Műemlékvédelem* 9. 1965. 3. szám, 142–145. (Rómer arcképével, Barabás Miklós litogr. 1863. MNM Történelmi Képcsarnok)
- ¹⁴ Uzsoki András: Arany János, Rómer Flóris, Xántus János levelek a győri múzeumban. *Arrabona* 2. 1960. 189–191.; Uzsoki András: A győri és Győr környéki régészeti gyűjtés és kutatás története. *Arrabona* 7. 1965. 5–96. (Rómerről 36–45.)
- ¹⁵ Kőhegyi Mihály: Adatok Rómer Flóris munkásságához. *Arrabona* 7. 1965. 555–556.; Kőhegyi Mihály – Rákóczi Katalin: Rómer Flóris levelei édesanyjához az olmützi kazamatákból. *Arrabona* 8. 1966. 201–214.; Kőhegyi Mihály: Rómer Flóris levelei Ipolyi Arnoldhoz. *Arrabona* 9. 1967. 195–217.; Kőhegyi Mihály – Rákóczi Katalin: Rómer Flóris levelei Gratzl Józsefhez az olmützi és josefstadi kazamatákból. 1-2. *Arrabona* 10. 1968. 141–162. és *Arrabona* 11. 1969. 143–161.; Kőhegyi Mihály: Rómer Flóris levelei az Országos Széchenyi Könyvtárban. 1-2. *Arrabona* 12. 1970. 245–261. és *Arrabona* 13. 1971. 275–293.
- ¹⁶ Rómer Flóris – Ipolyi Arnold – Fraknoi Vilmos: *Egyház, műveltség és történetírás*. Válogatta, sajtó alá rendezte és a bevezetőket írta Rottler Ferenc. Budapest, 1981. (Történetírók tára)
- ¹⁷ *Műemlékvédelem* XXXII., 1988. 4. szám. Tartalma: Entz Géza: Rómer Flóris emlékezete (1815–1889). 205–208.; Póczy Klára: Rómer – Aquincum romjaiért. 209–213.; Marosi Ernő: Rómer Flóris művészettörténete. 214–222.; Bardoly István: Rómer Flóris élete. Rómer Flóris irodalmi munkássága. 223–241.; Rómer Flóris „Régészeti vallomásai.” (Elnöki beszéd az Országos régészeti közgyűlésen, 1885. augusztus 4. 241–243.)
- ¹⁸ *Archaeologiai Értesítő* CXVIII. 1991. 1–2. szám. Tartalma: Bánhegyi B. Miksa OSB: Rómer meghatározó pályakezdése. 92–94.; Kőhegyi Mihály: Rómer Flóris Pestre kerülésének körülményei és indítékai. 94–95.; Póczy Klára: Rómer Aquincumért. 96–99.; Makkay János: Rómer Flóris Ferenc nagyváradi évei (1877–1889). 100–104.; Németh Lajos: A magyar művészettörténet-írás úttörői: Rómer Flóris. 104–105.; Kerny Terézia: Rómer Flóris hagyatéka az Országos Műemléki Felügyelőség gyűjteményeiben. 105–109.
- ¹⁹ R. Várkonyi Ágnes: Egy pozitivistá történéz a bencés rendben. Rómer Flóris (1815–1889). In: *Mons Sacer 996–1996*. Pannonhalma 1000 éve, II. kötet (Szerkesztette Takács Imre.) 1996. 290–308.
- ²⁰ Papp Júlia: Rómer Flóris (1815–1889). In: „*Emberek, és nem frakkok*” *A magyar művészettörténet-írás nagy alakjai. Tudománytörténeti esszégyűjtemény.* (Szerk. Markója Csilla, Bardoly István.) Enigma könyvek, [2007]. 73–90. (Korábban Enigma 47–49. szám: Emberek, és nem frakkok I–III.)
- ²¹ Valter Ilona: *Rómer Flóris Ferenc (1815–1889)*. Budapest, ÉTK, 2006. (A magyar műemlékvédelem nagyjai. Életművek, visszaemlékezések, I.) 2015-ben megjelent magyarul és angolul: *Szóval, tettel. Rómer Flóris Ferenc élete és munkássága (1815–1889)*. Budapest, 2015; *By Words and Acts. The Life and Scholarship of Ferenc Flóris Rómer (1815–1889)*. Budapest, 2015.
- ²² Bibó István – Kerny Terézia – Serfőző Szabolcs: *A Magyar Tudományos Akadémia Művészettörténeti Kutató Intézetének Levéltári Regesztagyűjteménye*. Repertórium. Budapest, 2001.
- ²³ Kumlik 1907, 98–99. A végrendelet ma a Román Nemzeti Levéltár Bihar Megyei Igazgatóságának gyűjteményében található.
- ²⁴ Kumlik 1907, 2., 21–22.
- ²⁵ Kumlik 1907, 57.
- ²⁶ Kumlik 1907, 59.
- ²⁷ Kumlik 1907, 61.
- ²⁸ Jelenlegi holléte ismeretlen. Ha még megvan, akkor elképzelhető, hogy a Városi Múzeumban őrzik.
- ²⁹ Szabó Júlia: *A XIX. század festészete Magyarországon*. Corvina, Budapest 1985. 139. Kat. 89.
- ³⁰ Francová, Zuzana: Pamiatky na F. F. Rómera v Múzeum mesta Bratislavy. *Pamiatky a múzea*, Roc. 2009,

2. 39–44; legújabbán Francová, Zuzana: Franz Floridus Rómer a Múzeum mesta Bratislavy. *Bratislava, Zborník Múzea mesta Bratislavy*, XXVII. 2015. 119–138
- ³¹ Buday, Peter: František Florián Rómer (1815 Bratislava – 1889 Oradea). *Monument revue* 2012/2. 40–47. Lásd még a 30. lábjegyzetet!
- ³² Kumlik 1907, 18., 19.
- ³³ Lásd: Gaučík, Štefan: Zabudnutá archívna pozostalost Flórisa Rómera v Bratislave. *Bratislava, Zborník Múzea mesta Bratislavy*, XXVII. 2015. 139–156.
- ³⁴ Lásd Debreczeni-Droppán Béla: Rómer Flóris emlékére készült szobrok és emléktáblák. *Arrabona* 51. 2013. (2015) 291–294.
- ³⁵ A Forster-központ 2017. január 1-jével megszűnt, az iratok és egyéb gyűjtemények jelenleg a Miniszterelnökség kezelésében vannak, a kulturális örökségvédelemért és kiemelt kulturális beruházásokért felelős helyettes államtitkár irányítása alatt. Mivel Keryn Terézia 2014-ben megtartott előadása szerkesztett szövegét közöljük, a Forster Központ megnevezést megtartjuk. (Cs.T., M.Á.)
- ³⁶ Gerecze Péter: *Magyarország műemlékei. 2. Műemlékek helyrajzi jegyzéke*. Budapest, MOB, 1906.
- ³⁷ Végh János szíves szóbeli közlése.
- ³⁸ Rómer Flóris: *A Bakony. Terményrajzi és régészeti vázlat*. Győr, 1861.
- ³⁹ Téglás Gábor (1848–1916) középiskolai igazgató, régész, az MTA levelező tagja. MOB Iratok 1898/80.
- ⁴⁰ Tombor Ilona: Rómer Flóris úti jegyzetei. *Művészettörténeti Értesítő*, 3. (1954) 276–278.
- ⁴¹ Bolla Veronika: *Rómer Flóris úti jegyzőkönyvei. Mutató*. Bev. Sodor Alajos. Budapest, BME Építészettörténeti és Elméleti Intézet, 1980. 54 p. (Magyar építészeti archívum, 1.)
- ⁴² A digitalizálás 2015-ben, a Rómer Emlékévben megtörtént: http://romer2015.hu/?page_id=385
- ⁴³ Matuz Edit: Rómer Flóris kéziratos hagyatékának Csongád megyére vonatkozó adatai. *MFME* 1986/1. 31–48. D. Matuz Edit: Rómer Flóris kéziratos hagyatékának Heves megyére vonatkozó adatai. *Agria* 24. (1988) 89–105.
- ⁴⁴ D. Matuz Edit: Adatok Rómer Flóris kéziratos hagyatékából Pest-Buda középkori történetéhez. *Buda-pest Régiségei* XXIV. 1992. 11–32.
- ⁴⁵ Koppány Tibor: *A Balaton környékének műemlékei*. Budapest, 1993. (Művészettörténet – Műemlékvédelem, III.)
- ⁴⁶ 2015-ben a jegyzőkönyvek digitalizálása is megtörtént: http://romer2015.hu/?page_id=40
- ⁴⁷ *Rómer Flóris Jegyzőkönyvei. Somogy, Veszprém és Zala megye (1861)*. Sajtó alá rendezte Valter Ilona, Velladics Márta. Budapest, 1999. (Művészettörténet — Műemlékvédelem. Forráskiadványok II.) A jegyzőkönyvekről újabbban Valter 2006, 28–31.
- ⁴⁸ A digitális feldolgozás megtörtént, az úti jegyzőkönyvek itt olvashatók: http://romer2015.hu/?page_id=40
- ⁴⁹ Frankl Vilmos: Egy ismeretlen Corvin-codex Rómában. *Századok* 2. 1868. 446.
- ⁵⁰ Uo. 445–446.
- ⁵¹ Tietze, Hans: *Die illuminierten Handschriften der Rossiana in Wien-Lainz*. K. W. Hiersemann, Leipzig, 1911. <https://ia800504.us.archive.org/10/items/DieIlluminiertenHandschriftenDerRossianaInWienLainz/Die%20illuminierten%20Handschriften%20der%20Rossiana%20in%20Wien-Lainz.pdf> (Ismereteti: Gp. *Magyar Könyvszemle* 1911, 4. szám, 367–369.)
- ⁵² Citta del Vaticano, Bibliotheca Apostolica Vaticana, Rossiana, Nr. 1164. Bibliográfiája: Csapodi, Csaba: *The Corvinian Library. History and Stock*. (Studia Humanitatis, 1.) Budapest, 1973. 437–438. (895. sz.)
- ⁵³ Keryn Terézia: Rómer Flóris hagyatéka az Országos Műemléki Felügyelőség gyűjteményeiben. *Archaeologiai Értesítő*, 118. évf. 1991. 1–2. 104–109.
- ⁵⁴ Rómer Flóris: A magyar jelmezről. (Közread, jegyz. ell. Keryn Terézia) In: *Johannes Aquila és a 14. század falfestészete. Tanulmányok és dokumentumok a budapesti Országos Műemléki Felügyelőség gyűjteményéből*. Szerkesztette Marosi Ernő. Budapest, 1989. 134–145.
- ⁵⁵ Keryn Terézia: Egy kései recenzió. Rómer Flóris: Erdély építészeti emlékei. Írta Kővári László. Kolozsvárt 1866. *Pavilon* 2–3. 1990. 36–38. Keryn Terézia: Johannes de Utino Világkrónikájának egy ismeretlen változata. *Pavilon* 4. 1990. 2.; Keryn Terézia: Elfelejtett miniatúramások a 19. századból. *Pavilon* 6. 1991. 22–25.
- ⁵⁶ K. 673. leltári számú, egy keményfedelű mappában, a jegyzőkönyvek lajstromaival együtt őrzött Jegyzékét 1989-ben nem találtam. V. ö. Keryn Terézia: Rómer Flóris hagyatéka az Országos Műemléki Felügyelőség gyűjteményeiben. *Archaeologiai Értesítő*, 118. 1991. 1–2. szám, 105–109.
- ⁵⁷ Kőhegyi Mihály: Rómer Flóris javaslata az MTA Kézirattárába került okmánygyűjtemények szakszerű tárolására. *Magyar Könyvszemle* 107. 1991. 398–399.

- ⁵⁸ *Catalogus collectionis codicum latinorum et graecorum. K 393 — K 500.* Composuit Csaba Csapodi. Budapest, 1985, 11. (A Magyar Tudományos Akadémia Kézirattárának katalógusai 16.)
- ⁵⁹ Kerny Terézia: Viselettörténeti adalékok a bántornyai freskók körül kialakult vitához. [Tanulmány] — Rómer Flóris: A magyar jelmezről. [Szövegközlés Zakariás Jánossal] In: *Johannes Aquila és a 14. század falfestészete. Tanulmányok és dokumentumok a budapesti Országos Műemléki Felügyelőség gyűjteményéből.* Szerk. Marosi Ernő. Budapest, MTA Művészettörténeti Kutató Csoport, 1989. 129–133., 134–145.
- ⁶⁰ R. Várkonyi Ágnes: Egy pozitivistá történése a bencés rendben. Rómer Flóris (1815–1889) In: *Mons Sacer II.*, 1996. 290–308.
- ⁶¹ Marosi Ernő: A Magyar Tudományos Akadémia szerepe a régészet és a művészettörténet kezdeteinél. In: *A Magyar Tudományos Akadémia és a művészetek a XIX. században.* (Szerk. Majoros Valéria, Szabó Júlia) Budapest, 1992. 85–88.; Valter Ilona: A Magyar Tudományos Akadémia Archaeologiai Bizottsága és annak működése (1858–1872). In: *A magyar műemlékvédelem korszakai. Tanulmányok.* (Szerk. Bardoly István, Haris Andrea) Budapest 1996. 69–77. (Művészettörténet – Műemlékvédelem, IX.) [részletes bibliográfiával].
- ⁶² Ezúton is szeretnék köszönetet mondani neki, hogy betekintést nyerhettem összeállításába.
- ⁶³ Megjelent: Tombor Ilona: Rómer Flóris uti jegyzetei. *Művészettörténeti Értesítő* 3. 1954. 277.
- ⁶⁴ Fényképe megjelent az Akadémiai Albumban: *Magyar Akadémiai Album. A Magyar Tudományos Akadémia ünnepélyes megnyitásának emlékeül 1865.* Schrecker Ignác fényképész műterméből. Pesten. Nyomt. Reiffenstein és Rösch, Bécs, 156. kép.
- ⁶⁵ <http://regesta.arthist.mta.hu/A-VI%20Az%20MvH-ban%20%20C5%91rz%C3%B6tt%20iratokr%C3%B3l%20k%C3%A9sz%C3%Bclt%20regeszt%C3%A1k/A-VI-1%20R%C3%B3mer%20Fl%C3%B3ris%20hagyat%C3%A9ka%20%C3%A9s%20jegyz%C5%91k%C3%B6nyvei/index.html>
- ⁶⁶ Köszönetünket fejezzük ki Darázs Beatrixnak, az adattár munkatársának a listáért!
- ⁶⁷ 1895-től végétől a XX. század elejéig, a legkülönbözőbb possessoroktól folyamatosan kerültek be anyagok az OSZK Kézirattárába.
- ⁶⁸ Z. Máthé Márta: Rómer Flóris bihari munkássága. A bihari útinapló. *Déri Múzeum Évkönyve* 1974 (1975) 283–346.
- ⁶⁹ Kerny Terézia: Adatok a váradi várkutatás történetéhez. In: *Váradi kőtöredékek. Szobortöredékek, építészeti faragványok, síremlékek az egykori Biharvármegyei és Nagyvárad Múzeum gyűjteményéből.* (Szerk. Kerny Terézia) Budapest, 1989.15–20.; Kerny Terézia: A váradi vár kutatása és feltárása Rómer Flóris hagyatékában és a Műemlékek Országos Bizottságának iratanyagában. In: *Uo.* 195–240.
- ⁷⁰ Megjelent: Rómer Flóris: *Észak-nyugati utam.* MTA Könyvkiadó-hivatala, Budapest, 1879. 23 p.
- ⁷¹ Közölte Csécs Teréz: Rómer Flóris 1867-es világhiállítási naplója. *Arrabona* 51. 2013. (2015) 349–391. és Vendégkönyv Rómer Flóris 1867-es párizsi világhiállítási naplójában. *Arrabona* 52. 2014. (2017) 189–239.
- ⁷² Rómer Flóris: *Képes kalauz a Magyar Nemzeti Múzeum Érem- és Régiségtárában.* Pest, Athenaeum, 1870. Második, bővített kiadása *Képes kalauz a Magyar Nemzeti Múzeum Érem- és Régiségtárában.* Budapest, Athenaeum, 1873.
- ⁷³ Lásd Gráf Imre: Rómer Florián a magyarországi néprajzi gyűjtés kezdeteinél. *Arrabona* 51. 2013. (2015) 269–290.
- ⁷⁴ Köszönjük Földi Eszter és Hessky Orsolya segítségét!
- ⁷⁵ Gráf Imre: A Néprajzi Múzeum magyarországi gyűjteményeinek kezdetei. *Néprajzi Értesítő* LXXIX. 1997. 19–45. Elérhető még: http://neprajz.hu/neprajzi_ertesito/1997.PDF Legújabbban *Arrabona* 51 (2013) 2016., lásd a 76. lábjegyzetet!
- ⁷⁶ Kutatható a Magyar Királyi Tudomány-Egyetem személyzete 1830–1870 között: https://library.hungaricana.hu/en/view/KlasszikusOrvosiKonyvek_302/?query=R%C3%B3mer&pg=0&layout=s Lásd még Horváth Ignác: *A budapesti kir. m. tudom. egyetem bölcsészeti karának irodalmi munkássága.* Budapest, 1896. 130–139.
- ⁷⁷ Rómer Flóris Egyetemi Könyvtárban található leveleit közli Bibor Máté János: Tudós a javából: Rómer Flóris kéziratai az Egyetemi Könyvtárban. In: *Lelkiség és irodalom: Tanulmányok Szelestei N. László tiszteletére.* szerk. Bajáki Rita et al., Bp., MTA–PPKE Barokk Irodalom és Lelkiség Kutatócsoport, 2017, 87–93. https://btk.ppk.hu/uploads/articles/1288947/file/NLk%C3%B6tet0921_netre.pdf Köszönöm dr. Bibor Máté Jánosnak az információt!
- ⁷⁸ Cs. Plank Ibolya – Csengel Péter: Magyar Orvosok és Természetvizsgálók Társasága és a magyar műemlékvédelem kezdetei. In: *A magyar műemlékvédelem korszakai. Tanulmányok.* (Szerk. Bardoly Ist-

- ván, Haris Andrea) Budapest 1996. 21–46. (Művészettörténet – Műemlékvédelem IX.)
- ⁷⁹ Lakatos Balla Attila: Biharvármegyei és Nagyvárad Régorészeti és Történelmi Egylet jegyzőkönyvei. *Miscellanea Historica Varadiensia I. Tanulmányok Nagyvárad újkori történelméből*. Szerkesztette Emődi András. Nagyvárad, 2009, 201–316.
- ⁸⁰ Rómer nagyvárad i éveiről megjelent Balla Tünde – Lakatos Attila (összeáll.): „Biharmegye kultúrhi-
vatását férfiasan emeljük...” Rómer Flóris nagyvárad i éve i. Nagyvárad i Római Katolikus Püspökség,
Nagyvárad, 2015.
- ⁸¹ Bánhegyi B. Miksa OSB: Kruesz Krizosztom és Rómer Flóris. In: *Corona fratrum. Dr. Szennay András
főapát úrnak 70. születésnapjára*. (Szerkesztették a pannonhalmi és győri bencések) Pannonhalma,
1991, 285–294. Bánhegyi Miksa: Rómer meghatározó pályakezdése. *Archaeologiai Értesítő* 118.
1991/1–2. 92–94.
- ⁸² Rómer Flóris és id. Storno Ferenc kapcsolatáról lásd még Storno Miksa: Id. Storno Ferenc kapcsolata
Rómer Flórisal. *Arrabona* 52. 2014 (2017) 149–164.
- ⁸³ D. Mezey Alice – Szentesi Edit: Az állami műemlékvédelem kezdetei Magyarországon. A Central-Com-
mission zur Erforschung und Erhaltung der Baudenkmale magyarországi működése (1853–1860) In:
A magyar műemlékvédelem korszakai. 47–68.; Szentesi Edit: Az intézményes műemlékvédelem kez-
detei Magyarországon. *Műemlékvédelem* 56. 2012. 1–2. szám, 2–29.; Szentesi Edit: Bekezdések a ma-
gyarországi műemlékvédelem előtörténetéből II. Haas Mihály levelei Rudolf von Eitelbergerhez az
1850-es évek közepéről. *Műemlékvédelmi Szemle* 1992. 1. 68–76. Bécsi levéltári forrásokat használ fel
és közöl Prohászka Péter: Rómer Flóris egyházi és világi elismerései, kitüntetései c. írásában (*Arrabona*
52. 2014 (2017) 137–148.)
- ⁸⁴ A Társulat elődjének tekinthető szervezet, a Dunántúli Történetkedvelők Társasága 1863. december
27-én alakult meg Répceszemerén. Rómer ennek is tagja volt. 2013. december 14-én tudományos kon-
ferenciát tartott a községben a Magyar Történelmi Társulat, és a községházán emléktáblát is felavat-
tak. Lásd *Répceszemerei Hírlevél* IX. évfolyam, 2. szám. (2013. december) 6. lap. A Társulatról, benne
Rómer szerepéről részletesen: Soós István: Rómer Flóris, a Magyar Történelmi Társulat alapító tagja.
In: *Archaeologia és műtörténet*. 2015, 103–120.
- ⁸⁵ Korábbi irodalommal: <http://www.tortenelmitarsulat.hu/tarsulat/tarsulattortenet.php> (Utolsó letöltés:
2014. III. 10.)
- ⁸⁶ Kumlik 1907, 78. A herbáriumról lásd Galambos István – Schmidt Dávid: Rómer Flóris természettu-
dományos magángyűjteményének sorsa. *Arrabona* 52. 2014. (2017) 35–42.
- ⁸⁷ Lásd még Székely Miklós: *Az ország tükréi. Magyar építészet és művészet szerepe a nemzeti reprezentá-
cióban az Osztrák-Magyar Monarchia korának világhiállításain*. CentrArt, Budapest, 2012, 59–67.
- ⁸⁸ Rómer Flóris és Ebenhöch Ferenc, illetve Rómer Flóris és Ipolyi Arnold levelezése kiadásra kész kéz-
iratban.
- ⁸⁹ Például Horváth Gábor 42. könyvárverése (Hess András Antikvárium) Budapest, 2008. szeptember 27.
33. 167. tétel; Központi Antikvárium 114. árverés, Budapest, 2010. május 28., 200. tétel.
- ⁹⁰ Rómer Flóris: *A Bakony. Terményrajzi és régészeti vázlat*. Második kiadás. Győrött, 1860. 49.

A DATA BASE OF THE PUBLIC COLLECTIONS

Terézia Kerny was one of the most dedicated researchers of Rómer Flóris' work — especially of its segment relating to art history and cultural heritage protection. After she had realized the importance of his oeuvre, she started to propagate it at every forum. She drew up a methodological guide for developing a data base of the public collections, but she could not finish it. She prepared a manuscript for the 51st issue of the *Arrabona*, but her sickness inhibited her from correcting it. However, the unfinished manuscript contains such important sources, source groups and other information that they can be very useful in view of both Rómer Flóris and